

DOI: 10.32347/2786-7269.2024.8.157-166

УДК 72.03

доктор філософії **Парнета М.Б.**,
maryanaparneta@ukr.net, ORCID: 0000-0001-9459-3676,
Національний університет «Львівська політехніка»

ТЕОРЕТИЧНЕ ОБҐРУНТУВАННЯ ДУАЛЬНОСТІ МЕДІЙНОСТІ АРХІТЕКТУРИ ГРОМАДСЬКИХ ПРОСТОРІВ МІСТ

Медійність архітектури громадських просторів міст полягає у її здатності привертати увагу та комунікувати з людиною. Така властивість архітектури є матеріалізацією людського досвіду та свідчить про наявність в архітектурному середовищі не лише матеріальних аспектів, а й нематеріальних. Обґрунтовано теоретичний поділ медійності архітектури громадських просторів на фізичну та ментальну за допомогою дискурс-аналізу, що полягає у дослідженні архітектурного середовища як тексту. Дану теоретичну модель підтверджено за допомогою феноменологічного підходу, який орієнтований на унікальне суб'єктивне сприйняття людиною архітектурного об'єкта. Виявлено дуалізм проблематики сучасної архітектури та бінарні опозиції простору і часу в архітектурному середовищі.

Ключові слова: медійність архітектури; інформативність архітектури; теорія архітектури; дуальність; феноменологія; дискурс-аналіз.

Постановка проблеми. Медійність архітектури та громадських просторів міст - це властивість архітектури, що характеризується її здатністю привертати увагу, бути носієм інформації та елементом комунікації з людиною [11]. Це означає, що архітектурний простір є не просто матеріальним середовищем для людської діяльності, але й засобом впливу на психіку та поведінку людей, що обумовлює дуальну природу медійності. Дане припущення потребує наукового обґрунтування або спростування, чому і присвячена дана стаття.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Зв'язок між матеріальними та нематеріальними проявами в архітектурі почали вивчати дослідники семіотики в другій половині XX ст., дана тема залишається актуальною і у сьогоденні.

Значний внесок у розвиток теорії архітектури зробив німецький теоретик Крістіан Норберт-Шульц [9]. У своїх дослідженнях він висловлював тезу, що архітектура, як і будь-яке інше мистецтво, є формою вираження ідей, цінностей та культурних уявлень суспільства. Автор розглядає зв'язок між архітектурою та місцем, а також визнає важливість контексту та історичної спадщини у формуванні архітектурних знаків, називаючи це «духом місця».

Французький теоретик П'єр Пелегріно вважає, що архітектура є формою комунікації між людьми та середовищем, в якому вони живуть. У своїй праці [13] він описує взаємодії архітектурних елементів та форм з людьми та їх сприйняттям. Він аналізує, які символи, знаки та сигнали використовуються в архітектурі для передачі ідей та значень, а також як архітектурні символи відображають культурні та соціальні цінності і можуть передавати ідеологію та політичні погляди.

Феноменологічні аспекти медійності архітектури та просторів також висвітлює французький філософ Моріс Мерло-Понті [7]. Він стверджував, що один і той самий об'єкт у різних середовищах буде сприйматися по-різному. У цьому полягає сутність архітектури та її медійності.

Згідно переконань Крістофера Дея [2], архітектура впливає на місце, екологію буття, дух світу, в якому ми живемо і прямо впливає на людину, тож архітектурне середовище повинне бути «місцем для душі». Архітектура повинна формувати гармонійне оточення, в якому люди почуватимуться легко і спокійно, тому вона повинна виростати з принципу діалогу.

Французький філософ Ален де Боттон [1] пише про архітектуру як про живе середовище, що не тільки визначає поточний настрій мешканця чи гостя, а й певною мірою визначає майбутнє. Тому важливим, на його думку, є дослідження унікального досвіду сприйняття архітектурного середовища для створення «архітектури щастя».

Серед українських науковців зміст в архітектурі досліджує С. Лінда, яка вивчає поняття «архітектурного знака» та «архітектурного тексту» на прикладі архітектури історизму [21]. Л. Мацько [22] аналізує інформаційні символи міста, а Т. Русевич [23] досліджує роль символів у архітектурній мові міста. Значний доробок щодо дослідження нематеріальних чинників в архітектурі має М. Косьмій [8; 19; 20].

Мета дослідження. Метою даної статті є обґрунтування дуальності в медійності архітектури та громадських просторів міст за допомогою дискурс-аналізу та феноменологічного методу.

Виклад основного матеріалу. Медійність архітектури не має кінцевого результату – це процес безперервних змін. Таке бачення міського простору свідчить про його постійні зміни як соціокультурного утворення [17]. Таким чином, архітектура як текст – це динамічний механізм, і здатність «читати» його є важливою для гармонійного існування та розвитку. *Дискурс-аналіз* – це метод, що походить із лінгвістики та семіотики і полягає у дослідженні тексту як матеріалізації людського досвіду. З цієї точки зору можна аналізувати архітектуру для трактування значення її форм. Архітектурні об'єкти

розглядаються в рамках певних культурно-соціальних традицій, при чому одна й та сама форма може мати різні інтерпретації в різних культурних контекстах.

Будь-яка художньо-композиційна система може розглядатися як своєрідна мова, де кожна «літера» та «слово» передають не лише естетичну, але й певну смислову інформацію. Вивчення цієї теми у 1970-1980-х роках перетворилося на цілу науку – семіотику, яка зосереджена на дослідженні знаків та їх значень. Спершу ця наука стосувалася літератури, а одним із її засновників вважається швейцарський лінгвіст Фердинанд де Соссюр [14]. В його працях лінгвістичний знак визначається як єдність «означаючого» (форма, якої набуває знак) та «означуваного» (поняття, яке він подає). Різницю між цими поняттями можемо ототожнити з дуалізмом форми і змісту в архітектурі, коли «означаюче» виступає формою, а «означуване» – її змістовим наповненням.

Першим, хто досліджував архітектуру через призму семіотики, був філософ і лінгвіст Умберто Еко. Він розглядає архітектуру як текст, що постійно редагується. У контексті архітектури «означаючим» у Еко є архітектурний об'єкт, а «означуваним» – його функціональне призначення [18]. Ще одним дослідником семіотики архітектури був теоретик постмодернізму Чарльз Дженкс, який визначає архітектурний знак як співвідношення «означаючого» та «означуваного» [6]. Таким чином дискурс-аналіз дає можливість аналізувати архітектуру та міські простори як текст (рис.1).

Рис.1. Медійність архітектури та громадських просторів з позиції дискурс-аналізу
(рисунок автора)

Завдяки дискурс-аналізу можемо стверджувати, що форма як зовнішня оболонка створює фізичну медійність. Змістове наповнення архітектурного об'єкта є його внутрішньою характеристикою, що формує ментальну медійність архітектури. Таким чином, дискурс-аналіз доводить, що медійність архітектури транслює певну інформацію, що викликає у людини певне уявлення та емоції за допомогою своїх фізичних параметрів.

Відповідно до цієї моделі логічним є поділ медійності архітектури та просторів міст на фізичну та ментальну (рис.2), оскільки інформація в архітектурі сприймається із матеріального простору, а розуміється та інтерпретується за допомогою когнітивних здібностей людського мозку. До фізичної відносяться ті її прояви, які мають фізичні характеристики у середовищі та які людина може сприймати за допомогою органів чуття. Таким чином, фізична медійність може бути візуальною, звуковою, нюховою і тактильною. Найбільше інформації закладається у візуальну медійність, однак інші фізичні прояви медійності теж відіграють важливі ролі [16].

Рис.2. Теоретична модель медійності архітектури та просторів міст

Ментальна медійність не має фізичних проявів і безпосередньо залежить від людини як суб'єкта сприйняття [12]. До ментальної медійності відноситься її ідентифікація, тобто сам зміст, який може інтерпретувати для себе спостерігач. Матеріальний каркас архітектурного об'єкта наповнюється в процесі проектування і експлуатації змістом. Кожен об'єкт має закладену у своїй сутності ідею і своїм фізичним образом є її ідентифікацією.

Іntenціональна медійність містить уявлення, що виникають у людини від отриманої інформації. Важливо зазначити, що інтенції можуть відрізнятися в залежності від досвіду конкретної людини.

Емоційна складова медійності включає в себе емоції, що є реакцією на ідентифікацію та інтенцію. Архітектурне середовище має важливий емоційний компонент, який впливає на нашу поведінку та вчинки. Архітектурні об'єкти і

ансамблі можуть створювати емоційну основу для життя всього суспільства, включаючи його соціалізацію [4]. Людина, сприймаючи архітектурне середовище, розуміє та інтерпретує закладену в нього інформацію, що в свою чергу викликає певні емоції. Ця думка стає провідною у вирішенні проблем створення сучасної архітектури та просторів. Об'єкти можуть викликати позитивні, негативні або змішані емоції. В останньому випадку людині важко визначити своє ставлення до об'єкта чи простору. Причиною виникнення емоцій може бути як закладена в архітектурі інформація, так і неможливість її відшукати.

Дана теоретична модель потребує наукового обґрунтування чи спростування за допомогою інших наукових методів дослідження. Для цього було обрано феноменологічний метод.

Феноменологічний метод визначає базові значення медійності архітектури, що дає змогу дослідити емоційні аспекти переживання спостерігачем цих значень [15]. Феноменологія медійності архітектури допомагає вивести архітектуру на емоційний рівень, тим самим роблячи її ближчою до людей. Цей метод походить із філософії, основоположником якого є Едмунд Гуссерль [5]. Феноменологічне дослідження орієнтується не на об'єктивний факт, а на його унікальне суб'єктивне переживання конкретною людиною. Природа проблематики сучасної архітектури з точки зору феноменології є дуальною (рис.3).

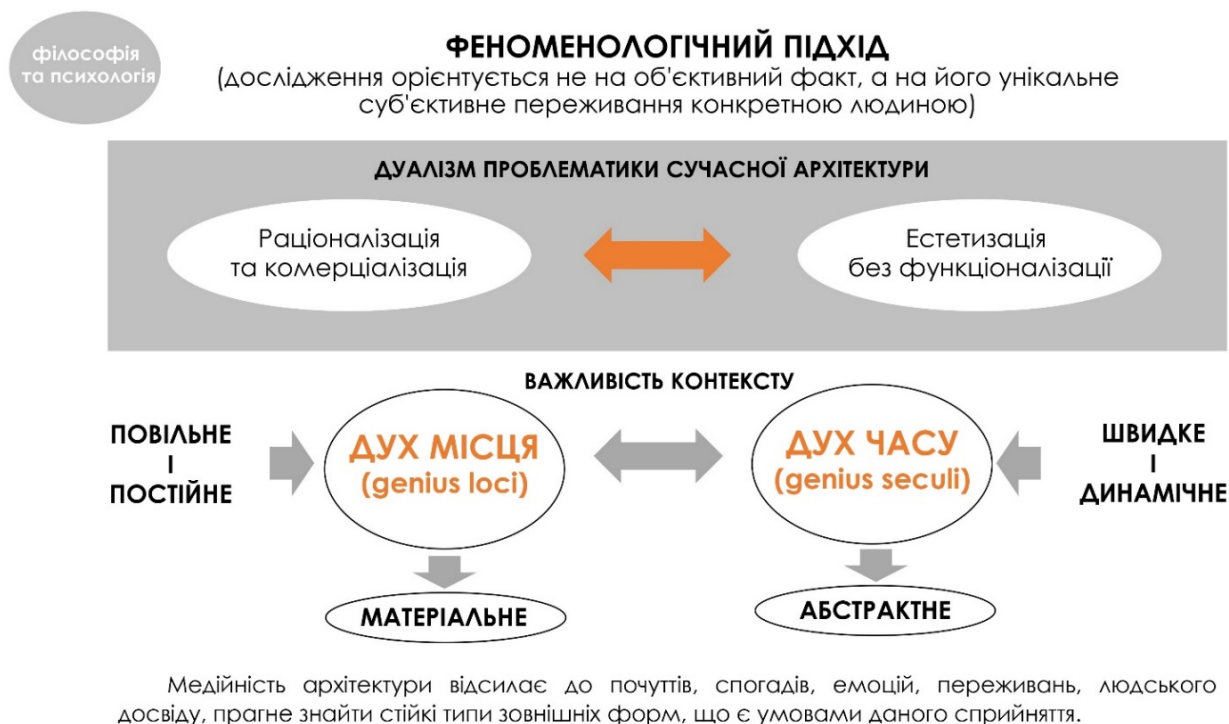

Рис.3. Феноменологічний підхід до дослідження медійності архітектури та громадських просторів (рисунок автора)

У наш час архітектурі загрожують два протилежні процеси: радикальна комерціалізація та естетизація. З одного боку, матеріалістична культура перетворює будівлі на суто функціональні структури для утилітарних та економічних цілей. З іншого боку, архітектура все більше перетворюється на естетизовану оболонку без жодного практичного значення. Замість того, щоб бути живою і втілювати екзистенційну метафору, сучасна архітектура виробляє суто привабливе зображення [10].

Завдяки феноменологічному методу сутність медійності архітектури набуває рис постмодерністських концепцій: прагнення відмінності, утвердження важливості контексту [7]. Один і той же об'єкт буде сприйматися по-різному в різних середовищах. Це можна відзначити на прикладі різних частин міста, де будуються однакові об'єкти (наприклад, мережі супермаркетів).

У архітектурній філософії існує поняття «genius loci» (лат. «дух-покровитель») — особлива атмосфера, властива певному місцю, яка робить його унікальним. У свою чергу, медійність будівлі безпосередньо пов'язана з «духом місця», оскільки є частиною його сутності. Більшість сучасних міст мають райони історичної забудови, у які інтегруються нові об'єкти. Це потрібно робити так, щоб не знищити «дух місця». Норвезький теоретик в галузі архітектури К. Норберг-Шульц описує метод феноменологічного аналізу у праці [9]. Його суть полягає в гармонійному поєднанні автентичної і сучасної символіки в середовищі міста задля збереження його цілісності. Актуальність пов'язана з тим, що сучасне суспільство втрачає зв'язок з тим, що нас оточує, адже новітня архітектура часто проектується без урахування реального характеру міста. Дослідник також аналізував роль архітектурних елементів у виконанні певних функцій і передачі певного змісту, наприклад, функції входів або вікон у будівлі. Норберг-Шульц вважав, що архітектура має свою власну мову, яка передає значення і зміст, і ця мова повинна бути розглянута з точки зору її феноменологічного характеру. Він розглядає архітектуру як систему, яка має певний зміст і яка може бути сприйнята та інтерпретована різними людьми залежно від їх індивідуальних особливостей та культурного контексту. Такі ж концепції спостерігаються у дослідженнях Крістофера Дея [2].

Важливою для феноменології є бінарна опозиція «духу місця» - «духу часу» (genius seculi). Проектувати з «духом часу» означає спостерігати момент, бути швидким і динамічним, тоді як спостерігати «геній місця» є повільним і глибоким поглядом на постійне, перманентне знання [3]. Виходячи з дуалізму місця та часу у феноменології, у медійності архітектури матеріальним виступають фізичні властивості об'єкта, в той час коли абстрактним є його ментальна сутність.

Феноменологія сильно вплинула як на теорію, так і на практику архітектури. Прихильники цього підходу відмовляються від милування красивою абстрактною формою чи раціоналізованою функцією, вони відсилають до безпосередніх почуттів, спогадів, емоцій, переживань, людського досвіду, пропонують від естетики звернутися до етики. Одночасно вони прагнуть знайти за зовнішнім розмаїттям форм їх стійкі, просторові інваріанти, протоформи, глибинні структури, апіорні схеми, типи, що є умовами даного сприйняття. Їхні споруди прагнуть бути вкоріненими в місці, викликати в спостерігачів емоційний відгук.

Висновки. 1. Медійність архітектури є важливою складовою архітектурної семіотики – науки про знаки та їх інтерпретацію. Семіотика передбачає розуміння архітектури як системи знаків, що мають матеріальні та нематеріальні прояви і можуть бути інтерпретовані залежно від контексту.

2. Завдяки дискурс-аналізу встановлено, що форма як матеріальний прояв архітектури створює фізичну медійність, а закладений в архітектурний об'єкт зміст (нематеріальний прояв) формує ментальну медійність. Таким чином, дискурс-аналіз доводить дуальну природу медійності архітектури та громадських просторів міст.

3. Феноменологічний підхід до розуміння медійності архітектури висвітлює в її сутності дуалізм проблематики сучасної архітектури, яка з одного боку стає раціоналізованою та комерціалізованою, а з іншого – надміру естетизованою без функціонального значення. Також встановлено бінарну опозицію «духу місця» і «духу часу», що властива архітектурному середовищу.

4. Теоретична модель медійності архітектури громадських просторів, яка полягає у її поділі на фізичну та ментальну, отримала підтвердження за допомогою дискурс-аналізу та феноменологічного методу. Це є підставою стверджувати про наукову обґрунтованість дуальності медійності архітектури та громадських просторів міст.

Література

1. Alain De Botton. The Architecture of Happiness. Vintage Books, 2006. 280 p.
2. Day C. Places of the Soul: Architecture and environmental design as a healing art (3rd ed.). London: Routledge, 2014. 312 p. DOI: <https://doi.org/10.4324/9781315662138>
3. Fairs M. Interview with Rem Koolhaas. Icon Magazine, 2004. №13, P. 317-322.
4. Gehl J. Cities for people. London: Island press, 2013. 288 p.
5. Husserl E. Ideas Pertaining to a Pure Phenomenology and to a Phenomenological Philosophy. First Book: General Introduction to a Pure Phenomenology. Publisher: Springer Dordrecht, 1983. 424 p.
6. Jencks C. The language of post-modern architecture. New York: Rizzoli International Publications, 1977. 136 p.
7. Merleau-Ponty M. Phenomenology of Perception. Routledge, 2011. DOI:10.4324/9780203720714.

8. Musiaka Ł., Habrel M., Habrel M., Kosmiy M. Non-material considerations and uniqueness in the planning of the development of urban space: Example of Lviv. *European Spatial Research and Policy*, 2021. №28(1), P. 307–333. DOI: <https://doi.org/10.18778/1231-1952.28.1.16>
9. Norbert-Schulz Christian. *Genius loci. Towards a phenomenology of architecture*. Edinburgh: College of art library, 2004. 288 p.
10. Pallasmaa J. *Embodied Image: Imagination and Imagery in Architecture*. Chichester: John Wiley & Sons, 2011.
11. Parneta M. City language as a phenomenon of the media formation of architecture and spaces. Example of Lviv. *Space & Form. Przestrzen i Forma*, 2023. №53. DOI: 10.21005/pif.2023.53.C-02
12. Parneta M., Habrel M., Kovalchuk V. Justification of the Media-Linguistic Approach to the Formation of Architecture and Development of Urban Spaces. *Journal of Sustainable Architecture and Civil Engineering*, 2023. №33(2), P.72-82. DOI: <https://doi.org/10.5755/j01.sace.33.2.33798>.
13. Pellegrino P. Semiotics of Architecture. In *Encyclopedia of Language & Linguistics*, 2006. №11(2), P. 212-216.
14. Saussure F. de. *Cours de linguistique générale*. Paris: Payot, 1971.
15. Seamon D., Mugerauer R. *Dwelling, Place and Environment. Towards a Phenomenology of Person and World*. Netherlands: Springer, 1985. 310 p.
16. Spence C. Senses of place: architectural design for the multisensory mind. *Cogn. Research*, 2020. №5, P.46. DOI:10.1186/s41235-020-00243-4.
17. Габрель М. М. Просторова організація містобудівних систем: монографія. К.: Видав. дім А.С.С., 2004. 400 с.
18. Еко У. Роль читача: дослідження з семіотики текстів. Львів: Літопис, 2004. 384 с.
19. Косьмій М.М. Методологічні аспекти впливу нематеріальних чинників на просторову структуру міста. *Комунальне господарство міст: Науково-технічний збірник*, 2019. №152(6), С.158-163. DOI: 10.33042/2522-1809-2019-6-152-158-163
20. Косьмій М.М. Нематеріальні чинники в просторовій організації та розвитку міст. *Сучасні проблеми архітектури та містобудування*, 2020. №56, С. 218-233. DOI: <https://doi.org/10.32347/2077-3455.2020.56.218-233>
21. Лінда С. М. Структура «архітектурного знака» та «архітектурного тексту» в семіотичному аналізі об'єктів історизму. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка»*, 2012. №728, С.14-25.
22. Мацько Л. Семантико-функціональні аспекти тексту міста. *Дивослово*, 2008. №11(620), С.30-33.
23. Русевич Т.В. Мова архітектури – символи або стереотипи. *Архітектурний вісник КНУБА*, 2013. №1, С. 126-134.

PhD Mariana Parneta,
Lviv Polytechnic National University

THEORETICAL JUSTIFICATION OF THE DUALITY IN MEDIA FORMATION OF ARCHITECTURE AND URBAN PUBLIC SPACE

The media formation of architecture and urban public space lies in its ability to attract attention, convey information, and influence people's psyche and behavior. This property of architecture is a materialization of human experience, indicating the presence of both material and immaterial aspects in the architectural environment.

Media formation of architecture is a crucial component of architectural semiotics, the study of signs and their interpretation. Semiotics involves understanding architecture as a system of signs with physical and mental manifestations that can be interpreted depending on the context. The article theoretically justifies the division of the media formation of architecture and urban public space into physical and mental aspects using discourse analysis, which involves examining the architectural environment as a text. Thus, discourse analysis proves the dual nature of the media formation of architecture and urban public spaces. This theoretical model is supported by the phenomenological approach, which focuses on the unique subjective perception of architectural objects by individuals. The phenomenological approach to understanding architectural media formation highlights the dualistic nature of contemporary architecture, which on one hand becomes rationalized and commercialized, while on the other, overly aestheticized without functional significance. Furthermore, the binary opposition of space and time inherent in the architectural environment has been established. This underpins the scientific justification of the duality in media formation of architecture and urban public spaces.

Key words: media formation of architecture; informativeness of architecture; theory of architecture; duality; phenomenology; discourse analysis.

REFERENCES

1. Alain De Botton (2006). *The Architecture of Happiness*. Vintage Books. 280 p. {in English}
2. Day, C. (2014). *Places of the Soul: Architecture and environmental design as a healing art* (3rd ed.). London: Routledge. 312 p.
DOI: <https://doi.org/10.4324/9781315662138> {in English}
3. Fairs, M. (2004). Interview with Rem Koolhaas. *Icon Magazine*. №13, P. 317-322. {in English}
4. Gehl, J. (2013). *Cities for people*. London: Island press. 288 p. {in English}
5. Husserl, E. (1983). *Ideas Pertaining to a Pure Phenomenology and to a Phenomenological Philosophy. First Book: General Introduction to a Pure Phenomenology*. Publisher: Springer Dordrecht. 424 p. {in English}
6. Jencks, C. (1977). *The language of post-modern architecture*. New York: Rizzoli International Publications. 136 p. {in English}
7. Merleau-Ponty, M. (2011). *Phenomenology of Perception*. Routledge. DOI:10.4324/9780203720714. {in English}
8. Musiaka, Ł., Habrel, M., Habrel, M., Kosmiy, M. (2021). Non-material considerations and uniqueness in the planning of the development of urban space: Example of Lviv. *European Spatial Research and Policy*. №28(1), P. 307–333. DOI: <https://doi.org/10.18778/1231-1952.28.1.16> {in English}

9. Norbert-Schulz, Christian. (2004). *Genius loci. Towards a phenomenology of architecture*. Edinburgh: College of art library. 288 p. {in English}
10. Pallasmaa, J. (2011). *Embodied Image: Imagination and Imagery in Architecture*. Chichester: John Wiley & Sons. {in English}
11. Parneta, M. (2023). City language as a phenomenon of the media formation of architecture and spaces. Example of Lviv. *Space & Form. Przestrzen i Forma*. №53. DOI: 10.21005/pif.2023.53.C-02 {in English}
12. Parneta, M., Habrel, M., Kovalchuk, V. (2023). Justification of the Media-Linguistic Approach to the Formation of Architecture and Development of Urban Spaces. *Journal of Sustainable Architecture and Civil Engineering*. №33(2), P.72-82. DOI: <https://doi.org/10.5755/j01.sace.33.2.33798> {in English}
13. Pellegrino, P. (2006). Semiotics of Architecture. In *Encyclopedia of Language & Linguistics*. №11(2), P. 212-216. {in English}
14. Saussure, F. de. (1971). *Cours de linguistique générale*. Paris: Payot. {in English}
15. Seamon, D., Mugerauer, R. (1985). *Dwelling, Place and Environment. Towards a Phenomenology of Person and World*. Netherlands: Springer. 310 p. {in English}
16. Spence, C. (2020). Senses of place: architectural design for the multisensory mind. *Cogn. Research*. №5, P.46. DOI:10.1186/s41235-020-00243-4. {in English}
17. Habrel, M. M. (2004) *Prostorova orhanizatsiia mistobudivnykh system: monohrafiia*. K.: Vydav. dim A.S.S. 400 p. {in Ukrainian}
18. Eko, U. (2004). *Rol chytacha: doslidzhennia z semiotyky tekstiv*. Lviv: Litopys. 384 p. {in Ukrainian}
19. Kosmii, M.M. (2019). Metodolohichni aspekty vplyvu nematerialnykh chynnykiv na prostorovu strukturu mista. *Komunalne hospodarstvo mist: Naukovo-tekhnichnyi zbirnyk*. №152(6), P.158-163. DOI: 10.33042/2522-1809-2019-6-152-158-163 {in Ukrainian}
20. Kosmii, M.M. (2020). Nematerialni chynnyky v prostorovii orhanizatsii ta rozvytku mist. *Suchasni problemy arkhitektury ta mistobuduvannia*. №56, P. 218-233. DOI: <https://doi.org/10.32347/2077-3455.2020.56.218-233> {in Ukrainian}
21. Linda, S.M. (2012). Struktura «arkhitekturnoho znaka» ta «arkhitekturnoho tekstu» v semiotychnomu analizi ob'ektiv istoryzmu. *Visnyk Natsionalnoho universytetu «Lvivska politekhnika»*. №728, P.14-25. {in Ukrainian}
22. Matsko, L. (2008). Semantyko-funktsionalni aspekty tekstu mista. *Dyvoslovo*. №11(620), P.30-33. {in Ukrainian}
23. Rusevych, T.V. (2013). *Mova arkhitektury – symvoly abo stereotypy*. *Arkhitekturnyi visnyk KNUBA*. №1, P. 126-134. {in Ukrainian}